

Zagreb, studeni 2012

Nadalje, obrazovanje nije samo ključ borbe protiv socijalne isključenosti nego je i ključ razvoja. Pružanje jednakih mogućnosti na svim razinama obrazovanja (uključujući u visokom obrazovanju) povećavaju razinu obrazovanja i mogućnosti zapošljavanja osoba s invaliditetom, poboljšavajući tako njihovu socijalnu uključenost. Visoke troškove socijalne isključenosti za državni proračun te povećavaju potencijal za razvoj.

Definicija studenata s invaliditetom

Ne postoji jedinstvena i međunarodno prihvaćena definicija studenata s invaliditetom.

studenti sa:

- oštećenjima vida i sluha
- motoričkim poremećajima
- kroničnim bolestima
- specifičnim teškoćama učenja (disleksija, ADHD)
- psihičkim bolestima i poremećajima

Namjera je ovakve široke definicije ukazati na potrebu prilagodbe akademskog okruženja studenata.

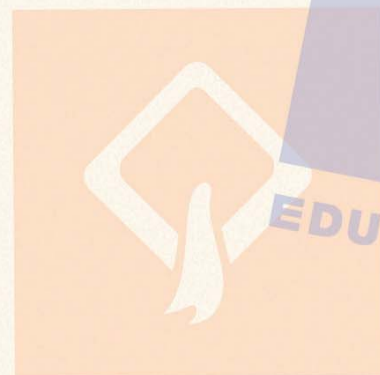

European Commission
TEMPUS

Osiguravanje minimalnih standarda pristupačnosti visokog obrazovanja za studente s invaliditetom u Republici Hrvatskoj

prijedlog

Zagreb, siječanj, 2013.

158757-TEMPUS-1-2009-1-HR-TEMPUS-JPGR.

Ovaj projekt financira se uz potporu Europske komisije.
Ova publikacija odražava stajališta autora, te stoga Europska komisija ne snosi odgovornost za bilo kakvo korištenje informacija sadržanih u publikaciji.

This project has been funded with support from the European Commission.
This publication reflects the views only of the author, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Sadržaj

1. Uvod	5
2. Minimalni standardi pristupačnosti visokog obrazovanja za studente s invaliditetom u Republici Hrvatskoj	13
3. Analiza stanja i potreba pristupačnosti visokog obrazovanja za studente s invaliditetom u Republici Hrvatskoj	19
3.1. Pravni, strateški i financijski okvir	19
3.2. Upis na visoka učilišta	24
3.3. Nastava i ishodi učenja	29
3.4. Službe potpore studentima s invaliditetom	33
3.5. Prostorna pristupačnost i uvjeti življenja	36
3.6. Financijska potpora i ostala studentska prava	42
3.7. Prikupljanje podataka	46
4. Preporuke za osiguravanje minimalnih standarda	51

Uvod

Obrazovanje bi trebalo biti osnovni činitelj društvene uključenosti za sve građane (Vijeće Europe, 2003)¹. Da bi to moglo postati i za osobe s invaliditetom, treba poticati dizajn takva sustava obrazovanja koji će biti u stanju nositi se s različitostima obrazovnih potreba djece s teškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom i omogućiti im pristup i uspješan tijek u redovitom sustavu obrazovanja, i to od predškolskog odgoja i obrazovanja do visokog i cjeloživotnog obrazovanja.

Konvencija o pravima osoba s invaliditetom (NN, MU, 6/07, 3/08 i 5/08) uvela je socijalni model invaliditeta prema kojem su prepreke iz okoline one koje oštećenje osobe pretvaraju u invaliditet, odnosno nemogućnost sudjelovanja u aktivnostima na ravnopravnoj osnovi s drugima. Obveza je društva da uklanja te prepreke, odnosno osigura prilagodbe i potporu kako oštećenje osobe ne bi onemogućavalo njezino sudjelovanje u društvu na ravnopravnoj osnovi s osobama bez oštećenja.

¹ Vijeće Europe (2003). *Access to social rights for people with disabilities in Europe, Integration of People with Disabilities*. Council of Europe Publishing. http://www.coe.int/t/e/social_cohesion/soc-sp/access%20to%20social%20rights%20%20in%20color.pdf

Republika Hrvatska potpisala je i ratificirala međunarodne konvencije i deklaracije vezane uz prava osoba s invaliditetom te je usvojila zakone, strateške dokumente i druge akte vezane uz ostvarivanje prava i osiguravanje jednakih mogućnosti za osobe s invaliditetom, čime se, između ostaloga, obvezala osobama s invaliditetom osigurati pravo na visokoškolsko obrazovanje pod jednakim uvjetima te zabraniti diskriminaciju u visokom obrazovanju.

Svrha dokumenta

Svrha je ovog dokumenta pridonijeti razvoju pristupačnosti visokog obrazovanja studentima s invaliditetom u Republici Hrvatskoj definirajući jedinstvene standarde pristupačnosti te dajući smjernice za osiguravanje jednakih mogućnosti u sustavu visokog obrazovanja na području cijele Republike Hrvatske. Dokumentom se želi ukazati na trenutačno stanje u sustavu visokog obrazovanja u Republici Hrvatskoj vezano uz osiguravanje pristupačnosti i uvjeta studiranja za studente s invaliditetom, na probleme u svakodnevnom životu studenata s invaliditetom u Hrvatskoj te, uz jedinstvene standarde pristupačnosti, definirati konkretne smjernice, nositelje odgovornosti i resurse potrebne za poduzimanje odgovarajućih mjera u praksi.

U definiranju problema, smjernica, nositelja odgovornosti i potrebnih resursa naglašena je važnost sustavnog pristupa i rješavanje problema od strane odgovornih institucija. Jedan od izvora financijskih sredstava za rješavanje problema su svakako europski fondovi. Međutim, rješavanje problema putem

europskih fondova bi trebalo biti usmjereno ka početku razvoja pojedinih aktivnosti u pružanju potpore studentima s invaliditetom (primjerice nabavka opreme, veća kapitalna ulaganja) no ne i za održavanje tih aktivnosti u smislu dugoročnog osiguravanja ljudskih resursa i resursa za svakodnevno funkcioniranje službi potpore.

Prihvaćanjem i provođenjem smjernica definiranih u ovom dokumentu hrvatska visoka učilišta mogu znatno pridonijeti većem uključivanju studenata s invaliditetom u visoko obrazovanje, većoj kvaliteti studiranja osoba s invaliditetom te njihovu akademskom uspjehu. Smjernice predstavljene u ovome dokumentu su standardi koji se trebaju osigurati u okviru sustava visokog obrazovanja u Republici Hrvatskoj ukoliko se studentima s invaliditetom doista žele osigurati jednake mogućnosti, pružajući im tako bogato obrazovno iskustvo i pripremajući ih za samostalan život u društvu kao aktivnih i produktivnih građana.

Nadalje, obrazovanje nije samo ključ borbe protiv socijalne isključenosti nego je i ključ postizanja ekonomskog prosperiteta i širega društvenog razvoja. Pružanje jednakih mogućnosti na svim razinama obrazovanja (uključujući u visokom obrazovanju) je „win-win“ situacija za vlade: povećavaju razinu obrazovanja i mogućnosti zapošljavanja osoba s invaliditetom, poboljšavaju živote socijalno isključenih skupina, snižavaju visoke troškove socijalne isključenosti za državni proračun te povećavaju potencijal za gospodarski razvoj.²

² Farnell, T. (2012): Jednake prilike u obrazovanju u globalnoj perspektivi, u: Kiš-Glavaš, L. (ur.), *Studenti s invaliditetom, Opće smjernice*, str. 15. – 34., Sveučilište u Zagrebu, Zagreb.

Definicija studenata s invaliditetom

Ne postoji jedinstvena i međunarodno prihvaćena definicija studenata s invaliditetom. U ovome dokumentu studentima s invaliditetom smatraju se studenti sa:

- oštećenjima vida i sluha
- motoričkim poremećajima
- kroničnim bolestima
- specifičnim teškoćama učenja (disleksija, ADHD)
- psihičkim bolestima i poremećajima³

Namjera je ovakve široke definicije ukazati na potrebu prilagodbe akademskog okruženja potrebama i mogućnostima svih spomenutih skupina studenata.

Tematska područja dokumenta

Dokument pokriva važna područja akademskog života studenata ukazujući na prepreke s kojima se studenti s invaliditetom susreću na putu ka ostvarivanju prava na visoko obrazovanje te definirajući smjernice za osiguravanje jednakih uvjeta i mogućnosti prilikom pristupanja visokom obrazovanju i tijekom studiranja. Nadalje, dokument pokriva i područja koja nisu izravno vezana uz sustav visokog obrazovanja, no prepreke na koje osobe s invaliditetom nailaze u okviru tih područja uvelike onemogućuju pristup obrazovanju pod jednakim uvjetima.

Važno je napomenuti da proces osiguravanja uvjeta i jednakih mogućnosti za studente s invaliditetom počinje u ranijim fazama odgoja i obrazovanja (predškolski, osnovnoškolski i

³ Definicija je u skladu s definicijom studenata s invaliditetom u dokumentu Minimalni standardi pristupačnosti za osobe s invaliditetom na sveučilištima članicama UNICA-e (Minimum Standards for Disabled Persons for UNICA Universities) Mreže UNICA (UNICA – Network of Universities from the Capitals of Europe), http://www.unica-network.eu/sites/default/files/GA_Recommendations-for-UNICA-Universities-1.pdf.

srednjoškolski odgoj i obrazovanje) te se nastavlja i nakon faze visokoga obrazovanja (zapošljavanje i cjeloživotno obrazovanje), ali da je dokument, s obzirom na kontekst i uvjete njegova nastanka, vezan samo i direktno uz sustav visokoga obrazovanja odnosno na područja akademskoga života studenata.

Temeljna načela

Standardi i smjernice definirani ovim dokumentom temelje se na načelima:

- zabrane diskriminacije
- zaštite akademskih standarda
- individualizacije u pristupu
- ravnopravnosti i pravednosti
- dostupnosti informacija i usluga
- zaštite osobnih podataka
- razumne prilagodbe
- prava i osobne odgovornosti

Posebno naglašavamo da se pružanje razumne prilagodbe i kompenzacijskih mjera često pogrešno povezuje sa snižavanjem akademskih standarda i kvalitete nastave, a takvo je popuštanje nedopustivo. Upravo je obveza svih nastavnika omogućiti svim svojim studentima stjecanje jednakih ishoda učenja i to ne oslobađanjem studenata s invaliditetom od izvođenja određenih aktivnosti i zadataka, nego pronalaženjem kreativnih načina na koji će studenti unatoč svojim teškoćama ispuniti zahtjeve akademskih standarda. U tu svrhu često se spominje razumna prilagodba koja je jedan od osnovnih

preduvjeta ostvarivanja svih ljudskih prava osoba s invaliditetom, pa tako i prava na obrazovanje⁴.

Također, važno je naglasiti da se u osiguravanju potrebnih oblika potpore studentima s invaliditetom u visokome obrazovanju te zaštiti i ostvarivanju njihovih prava i jednakih mogućnosti ne isključuje osobna odgovornost studenata s invaliditetom u smislu odgovornoga i savjesnoga korištenja prava i oblika potpore te izvršavanja svih akademskih obaveza.

Izrada dokumenta

Dokument je izradila radna skupina sastavljena od nastavnika i stručnih djelatnika sveučilišta u Zagrebu, Rijeci i Zadru, prorektorice za studente i studije Sveučilišta u Zagrebu, stručnog djelatnika Instituta za razvoj obrazovanja te studenata s invaliditetom, uz konzultacije s Pravobraniteljicom za osobe s invaliditetom i predstavnikom Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta.

Članovi Radne skupine:

doc. dr. sc. Josip Ćirić, Sveučilište u Zadru

prof. dr. sc. Blaženka Divjak, prorektorica za studente i studije, Sveučilište u Zagrebu

doc. dr. sc. Karin Doolan, Sveučilište u Zadru

Thomas Farnell, MA, Institut za razvoj obrazovanja (voditelj Radne skupine)

Danijel Jedriško, student, Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu

⁴ Konvencija UN-a o pravima osoba s invaliditetom (NN, MU, 6/07, 3/08 i 5/08) u članku 2 ovako definira razumnu prilagodbu: *Razumna prilagodba „znači potrebnu i prikladnu preinaku i podešavanja, koja ne predstavljaju nerazmjerno ili neprimjereno opterećenje, da bi se u pojedinačnom slučaju, ondje gdje je to potrebno osobama s invaliditetom osiguralo uživanje ili korištenje svih ljudskih prava i temeljnih sloboda na ravnopravnoj osnovi s drugima.“*

prof. dr. sc. Lelia Kiš-Glavaš, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, Sveučilište u Zagrebu

doc. dr. sc. Sandra Laleta, Pravni fakultet, Sveučilište u Rijeci

doc. dr. sc. Irena Majstorović, Pravni fakultet, Sveučilište u Zagrebu

Valentina Novak Žižić, mag. soc. rad., Ured za studente s invaliditetom, Sveučilište u Zagrebu

Iva Šušak, studentica, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, Sveučilište u Zagrebu

Natalija Vrbas, mag. rehab. educ., Centar za rehabilitaciju Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta, Sveučilište u Zagrebu

Vanjski suradnici:

Branka Meić, prof., Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom

Anka Slonjšak, dipl. oec., Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom

Tomislav Vodička, prof., Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta

Dokument je rezultat projekta EduQuality (*Education for Equal Opportunities at Croatian Universities*)⁵, koji financira Europska komisija kroz program TEMPUS. Prijedlog zadnje verzije dokumenta bio je predmet javne rasprave u okviru Završne konferencije Projekta pod nazivom *Izjednačavanje mogućnosti za studente s invaliditetom u visokom obrazovanju u Republici Hrvatskoj*, održane 29. i 30. studenoga 2012. u Zagrebu.

⁵ www.eduquality-hr.com

Minimalni standardi pristupačnosti visokog obrazovanja za studente s invaliditetom u Republici Hrvatskoj

Pravni, strateški i financijski okvir

- Strateški dokumenti u području visokog obrazovanja na razini države i na razini visokih učilišta trebaju isticati načelo osiguravanja jednakosti pristupa visokom obrazovanju svim pristupnicima, uključujući i osobama s invaliditetom.
- Nadležne institucije u području visokog obrazovanja trebaju osigurati sustav financiranja za postizanje veće razine pristupačnosti studenata iz ranjivih skupina, uključujući i studente s invaliditetom.

Upis na visoka učilišta

- Prijavne i upisne procedure na visokim učilištima trebaju biti prilagođene osobama s invaliditetom.
- Sve potrebne informacije o upisu na visoka učilišta trebaju biti jednako pristupačne osobama s invaliditetom.

Nastava i ishodi učenja

- Izvođenje nastave i provjera znanja, vještina i sposobnosti trebaju biti inkluzivni i omogućiti studentima s invaliditetom da na pravedan način dokažu postizanje definiranih ishoda učenja.
- Visoka učilišta trebaju osigurati pomoćnu tehnologiju za studente sa specifičnim oštećenjima i obrazovne asistente (asistente u nastavi) za studente s invaliditetom kojima je takav oblik asistencije potreban.

Službe potpore studentima s invaliditetom

- Visoka učilišta trebaju osigurati potrebne resurse (primjerice ured, povjerenstvo, koordinator) i poticati razvoj i unapređenje institucionalnih služba i stručnih tijela potpore studentima s invaliditetom.
- Visoka učilišta trebaju osigurati potrebne resurse i poticati razvoj i unapređenje studentskih savjetovališta s ciljem pružanja potpore studentima, uključujući i studente s invaliditetom, u postizanju akademskih i životnih uspjeha te unapređenju kvalitete življenja i razvoja osobnih potencijala.

Prostorna pristupačnost i uvjeti življenja

- Osiguravanjem prostorne pristupačnosti i primjenom univerzalnog dizajna visoka učilišta trebaju omogućiti svim studentima, uključujući i studente s invaliditetom, dostupnost svih resursa (aktivnosti, usluga) namijenjenih studentima.

- U suradnji s visokim učilištima i Ministarstvom znanosti, obrazovanja i sporta jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave trebaju osigurati prilagođeni prijevoz studentima s invaliditetom. Institucionalne službe potpore za studente s invaliditetom pri visokim učilištima svake akademske godine trebaju iskazivati potrebe studenata za prilagođenim prijevozom.

Financijska potpora i ostala studentska prava

- Ministarstvo znanosti obrazovanja i sporta, Nacionalna zaklada za potporu učeničkom i studentskom standardu, jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave, visoka učilišta te ostali davatelji stipendija trebaju nastaviti provoditi dosadašnju politiku stipendiranja studenata s invaliditetom.
- Kriteriji za dodjelu financijske potpore i realizaciju studentskih prava (primjerice potpore u troškovima prijevoza, prava na izravan smještaj u studentskom domu, međunarodna mobilnost) trebali bi prvenstveno osigurati da adekvatnu potporu u dostatnom iznosu dobiju studenti s invaliditetom kojima je ta potpora najpotrebnija ovisno o vrsti i stupnju tjelesnoga oštećenja.

Prikupljanje podataka

- Visoka učilišta u suradnji sa svojim sastavnicama trebaju sustavno prikupljati podatke o studentima s invaliditetom koji ostvaruju prava i koriste oblike potpore u sustavu visokog obrazovanja te voditi evidenciju njihovih podataka sukladno

Zakonu o zaštiti osobnih podataka (NN, 103/03), s ciljem praćenja tijeka studija studenata s invaliditetom, planiranja i vrednovanja aktivnosti te unapređenja oblika potpore studentima s invaliditetom.

- Vanjska i unutarnja evaluacija visokih učilišta trebala bi pratiti koliko su institucije uspješne u provođenju navedenih smjernica.
- Visoka učilišta trebaju kontinuirano raditi na razvoju sustava osiguravanja kvalitete.

3

Analiza stanja i potreba za osiguravanje pristupačnosti visokog obrazovanja za studente s invaliditetom u Republici Hrvatskoj

Cilj ovoga dijela dokumenta je ukazati na trenutno stanje u sustavu visokog obrazovanja u Republici Hrvatskoj vezano uz osiguravanje pristupačnosti i uvjeta studiranja za studente s invaliditetom. Ovaj dio sadržava pregled različitih potreba studenata s invaliditetom, opis glavnih mjera poduzetih dosad u Hrvatskoj za zadovoljavanje tih potreba te popis preostalih problema i prepreka koje se trebaju otkloniti za osiguravanje pristupačnosti visokog obrazovanja za studente s invaliditetom. Smjernice za rješavanje problema identificiranih u ovom dijelu bit će prikazane u sljedećem dijelu dokumenta.

3.1. Pravni, strateški i financijski okvir

Jedno od iznimno važnih ljudskih prava je pravo na obrazovanje koje mora biti dostupno svima. Pravo osoba s invaliditetom na jednak pristup obrazovanju u cjelini, pa tako i na visokoškolsko obrazovanje, kao i na jednake mogućnosti i uvjete u okviru obrazovanja propisano je u Hrvatskoj brojnim općim i posebnim aktima. Najvažniji opći propisi kojima se regulira ovo pravo i

koji čine osnovu za postupanje svih javnih institucija, tako i institucija koje se bave sustavom visokog obrazovanja, u vezi s pitanjima osoba/studenata s invaliditetom su:

- **Ustav Republike Hrvatske** (NN, 85/10 – pročišćeni tekst)⁶, kao temeljni pravni akt, u članku 65 jamči svim svojim građanima dostupnost obrazovanja na svim razinama pod jednakim uvjetima, a u članku 57 ističe da država posvećuje posebnu skrb zaštiti osoba s invaliditetom i njihovu uključivanju u društveni život.
- **UN-ova Konvencija o pravima osoba s invaliditetom** (NN, MU, 6/07, 3/08 i 5/08)⁷ najznačajniji je međunarodni dokument na području zaštite prava osoba s invaliditetom. Potpisivanjem Konvencije i Fakultativnog protokola uz Konvenciju i njezinim ratificiranjem u Hrvatskom saboru, Konvencija je postala dio pravnog poretka Republike Hrvatske po pravnoj snazi iznad zakona. Člankom 24 Konvencije jamči se osobama s invaliditetom pravo na obrazovanje bez diskriminacije i na osnovi jednakih mogućnosti, odnosno na ravnopravnoj osnovi s drugima. „U ostvarenju ovoga prava država treba osigurati da osobe s invaliditetom ne budu isključene iz općeg obrazovnog sustava na osnovi svog invaliditeta, prilagodbu obrazovnog sustava individualnim potrebama, da osobe s invaliditetom dobiju potrebnu pomoć kako bi se olakšalo njihovo djelotvorno obrazovanje i pružanje učinkovitih individualiziranih mjera potpore u okruženjima koja najviše pridonose akademskom i socijalnom razvoju, u skladu s ciljem potpunog uključivanja.“

- **Zakon o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju** (NN, 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 46/07)⁸ kao osnovni akt u sustavu visokog obrazovanja u članku 77 jamči ravnopravnost svih pristupnika prilikom postupka odabira pristupnika za upis na visoka učilišta, a u članku 88, između ostalih studentskih prava, svim studentima osigurava pravo na kvalitetan studij i obrazovni proces kako je to predviđeno studijskim programom.
- **Zakon o suzbijanju diskriminacije** (NN, 85/08)⁹ zabranjuje nejednako postupanje, odnosno stavljanje u nepovoljniji položaj na temelju neke od Zakonom propisanih osnova među kojima su invaliditet i zdravstveno stanje. Nadalje, u članku 4, kao jedan od oblika diskriminacije osoba s invaliditetom navodi se propuštanje obavljanja razumnih prilagodbi sukladno specifičnim potrebama osoba s invaliditetom te se diskriminacijom smatra i propust da se osobama s invaliditetom, sukladno njihovim specifičnim potrebama, omogući korištenje javno dostupnih resursa, sudjelovanje u javnom i društvenom životu i dr., prilagodbom infrastrukture i prostora, korištenjem opreme i na drugi način. U Zakonu je utvrđen i postupak pred sudom u slučajevima tužbe za povredu prava zbog diskriminacije, kao i novčane kazne za dokazane prekršaje. Tijelo nadležno za suzbijanje diskriminacije po osnovi invaliditeta je Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom¹⁰. Pravobraniteljica zaprima prijave pravnih i fizičkih osoba o osnovanoj sumnji na diskriminaciju i pruža im potrebne obavijesti o njihovim pravima te mogućnostima sudske i druge zaštite.¹¹
- **Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007. do 2015. godine** (NN, 63/07)¹² u

⁸ www.nn.hr/Default.aspx

⁹ www.nn.hr/Default.aspx

¹⁰ www.posi.hr

¹¹ Zakon se primjenjuje na postupanje svih državnih i tijela jedinica lokalne i područne/regionalne samouprave, pravnih osoba s javnim ovlastima, te na postupanje svih pravnih i fizičkih osoba, između ostalog i u području obrazovanja, znanosti i sporta.

poglavlju Odgoj i obrazovanje ističe kvalitetno obrazovanje na svim razinama kao jedan od prioriteta te naglašava nužnost osiguravanja uvjeta za povećanje dostupnosti kvalitetnog obrazovanja mladima s invaliditetom.

- Sva **sveučilišta** u Republici Hrvatskoj u svoje su **statute** unijela ustavne odredbe o zabrani diskriminacije na bilo kojoj osnovi te odredbu iz Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju (NN, 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 46/07)¹³ o pravu svih studenata na kvalitetan studij, što svakako uključuje i studente s invaliditetom.

Nadalje, pravo na kvalitetan studij i osiguravanje prikladnih i potrebnih resursa svim studentima ističe se i u pravilnicima, priručnicima i vodičima za osiguravanje kvalitete donesenima na pojedinim sveučilištima.

Sveučilište u Zagrebu, na kojem studira najveći broj studenata s invaliditetom, na sjednici Senata 2011. godine usvojilo je Smjernice za izjednačavanje mogućnosti studiranja osoba s disleksijom¹⁴, što čini važan pomak u osiguravanju prava i potpore ovoj skupini studenata.

Također, u 2012. godini javna sveučilišta su s Ministarstvom znanosti, obrazovanja i sporta sklopila trogodišnje ugovore o financiranju odnosno ugovore o subvenciji participacije redovitih studenata u troškovima studija u akademskim godinama 2012./2013., 2013./2014. i 2014./2015. U okviru ugovora sveučilišta su se obvezala na ostvarivanje općih i

¹² www.nn.hr/Default.aspx

¹³ www.nn.hr/Default.aspx

¹⁴ Smjernice su dostupne na internetskoj stranici

http://www.unizg.hr/uredssi/images/datoteke/smjernice_disleksija.pdf

posebnih ciljeva koje su odabrala a koji služe ostvarenju najvećih mogućih poboljšanja u sustavu nastave i studija u Republici Hrvatskoj, a time i posrednom unapređenju kvalitete upravljanja javnim visokim učilištima. Sveučilišta su se za vrijeme trajanja ugovora trebala obvezati raditi na ostvarenju najmanje četiriju ciljeva od kojih su najmanje tri s liste općih ciljeva. Četiri od sedam sveučilišta (Sveučilište u Zagrebu, Sveučilište u Zadru, Sveučilište u Rijeci, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku) kao jedan od općih ciljeva odabrala su cilj „Olakšanje pristupa studiju i potpora pri studiju za studente slabijega socijalno-ekonomskog statusa i studente s invaliditetom“. U okviru ovoga cilja, svako sveučilište predložilo je rezultate koje se obvezalo postići u vremenu trajanja ugovora, kao i indikatore za praćenje rezultata. Ovo je svakako važan primjer pozitivne politike prema osobama s invaliditetom u sustavu visokog obrazovanja čime je stavljen naglasak na sustavan pristup financiranju sveučilišta koji obvezuje sveučilišta na realizaciju mjera u svrhu izjednačavanja mogućnosti i osiguravanja jednakosti pristupa visokom obrazovanju svim ranjivim skupinama, uključujući studente s invaliditetom.

Zakonske pretpostavke za osiguravanje jednakih mogućnosti, odnosno pristupačnosti visokog obrazovanja osobama s invaliditetom u Republici Hrvatskoj postoje. Ono što ne prati važeće propise su konkretne mjere nadležnih institucija kako bi se jednake mogućnosti definirane u propisima zaista i primijenile u praksi.

U Republici Hrvatskoj na nacionalnoj razini primarno nedostaje:

- **veći naglasak na osiguravanje jednakosti pristupa visokom obrazovanju za osobe iz lošije zastupljenih, ranjivih skupina kao prioritet u dokumentima Vlade RH-a i visokih učilišta**
- **sustav financiranja visokih učilišta koji obvezuje sva visoka učilišta na realizaciju mjera u svrhu izjednačavanja mogućnosti i osiguravanja jednakosti pristupa visokom obrazovanju svim ranjivim skupinama, uključujući i studente s invaliditetom**
- **„kultura“ osiguravanja kvalitete na visokim učilištima u Hrvatskoj koja uključuje vrijednosti socijalne uključenosti kao jedan od temeljnih elemenata institucionalnih praksi (četiri od sedam sveučilišta su u okviru trogodišnjeg ugovora o financiranju koji se potpisuju između sveučilišta i MZOS-a odabrala cilj koji uključuje i potporu studentima s invaliditetom što je primjer pozitivne politike, no kao problem je važno naglasiti da se nisu sva sveučilišta kao i druga visoka učilišta obvezala na ostvarivanje ovoga cilja)**
- **dokument koji bi na jednome mjestu propisao jedinstvene standarde pristupačnosti i dao smjernice za osiguravanje sustavne potpore za ostvarivanje jednakih mogućnosti za osobe s invaliditetom u visokom obrazovanju**
- **zajednički rad Vlade Republike Hrvatske, Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta te visokih učilišta na osiguravanju jedinstvenog sustava potpore studentima s invaliditetom u visokom obrazovanju**

3.2. Upis na visoka učilišta

Od samoga trenutka odluke ulaska u sustav visokog obrazovanja kandidati trebaju raspolagati svim relevantnim informacijama kako bi mogli donijeti pravovremenu i informiranu odluku o izboru studija. Studentima s invaliditetom, ovisno o vrsti invaliditeta ili teškoće, posebno su važne informacije o mogućim preprekama na koje mogu naići te o vrsti potpore potrebne za svladavanje tih prepreka.

Upisni postupak

Prilikom samoga upisnog postupka nekim studentima s invaliditetom mogu biti potrebne posebne prilagodbe, ovisno o vrsti invaliditeta.

Kada je upisni postupak bio u nadležnosti visokih učilišta, pojedina visoka učilišta osiguravala su individualizirano prilagođeni način polaganja razredbenih ispita za kandidate s invaliditetom. Sveučilište u Zagrebu je 2008. godine usvojilo Naputak za individualizirano prilagođeno polaganje razredbenih ispita za kandidate s invaliditetom¹⁵. Slijedom uvođenja Državne mature akademske 2009./2010. godine, upisni je postupak u nadležnosti Nacionalnog centra za vanjsko vrednovanje obrazovanja (NCVVO)¹⁶. NCVVO sada osigurava prilagodbu ispitne tehnologije na ispitima državne mature, što znači da je studentima s invaliditetom u Hrvatskoj sustavno prilagođen upisni postupak na visoka učilišta na nacionalnoj razini – što je značajan korak naprijed za izjednačavanje mogućnosti za osobe s invaliditetom.

¹⁵ www.unizg.hr

¹⁶ www.ncvvo.hr

Pojedina visoka učilišta i sastavnice koje dalje provode dodatne provjere znanja i sposobnosti prilikom upisa na studij osiguravaju individualizirano prilagođeni način polaganja tih provjera (primjerice produljeno vrijeme pisanja ispita, uvećani tisak, usmene umjesto pismenih provjera i suprotno). Tako Sveučilište u Zagrebu u Natječaju za upis studenata u prvu godinu studija, koji raspisuje svake akademske godine, navodi da sve sastavnice Sveučilišta koje organiziraju dodatne provjere znanja i sposobnosti prilikom upisa trebaju osigurati individualizirano prilagođeni način provjere za sve pristupnike kod kojih postoji takva potreba i koji o tome dostave odgovarajuću potvrdu.¹⁷ Radi ostvarivanja ovoga prava, kandidat se treba obratiti koordinatoru za studente s invaliditetom na sastavnici ili, ako je potrebno, Uredu za studente s invaliditetom radi davanja preporuke. Ovo pravo osigurava se kandidatima i na sveučilištima u Rijeci, Osijeku i Dubrovniku, no ondje nije posebno naznačeno u natječaju za upis studenata, nego se osigurava preko preporuke sveučilišnog Ureda za studente s invaliditetom (sveučilišta u Osijeku i Rijeci) ili odluke Stručnog vijeća sveučilišnog odjela (Sveučilište u Dubrovniku).

Problem je međutim taj da na nacionalnoj razini nije regulirano sustavno provođenje individualizirano prilagođenog načina polaganja dodatnih provjera znanja, vještina i sposobnosti na visokim učilištima.

Prednost pri upisu na studij

Sveučilišta u Zagrebu¹⁸, Rijeci¹⁹, Osijeku²⁰, Dubrovniku²¹ i Splitu²² osiguravaju kandidatima s invaliditetom pravo na prednost pri upisu na studij. Konkretno, u natjecajima za upis studenata u prvu godinu preddiplomskog, integriranog preddiplomskog i diplomskog te stručnog studija, koji raspisuju svake akademske godine, navodi se da se kandidati koji imaju utvrđen postotak tjelesnoga oštećenja 60% i više studij mogu upisati pod uvjetom da prijeđu razredbeni prag i zadovolje na eventualnoj posebnoj provjeri dodatnih sposobnosti (ukoliko nisu rangirani unutar odobrene kvote, upisuju se izvan kvote).

Dostupnost informacija

Sve informacije važne za donošenje odluke o izboru studija te informacije važne sadašnjim studentima s invaliditetom trebaju se redovito objavljivati preko lako dostupnih izvora (internetskih stranica služba potpore za studente s invaliditetom, kao i internetskih stranica visokih učilišta i njihovih sastavnica te preko tiskanih materijala kao što su leci, brošure i sl.). Informacije se međutim redovito objavljuju samo na onim visokim učilištima gdje su službe potpore za studente s invaliditetom usustavljene i imaju resurse za rad.

Važni primjeri aktivnosti informiranja budućih studenata su aktivnosti smotre. Tako sveučilišta u Zagrebu, Osijeku, Rijeci i Splitu svake godine organiziraju smotru na kojoj sve sastavnice sveučilišta predstavljaju informacije o sastavnici (o studijskim programima, oblicima nastave, službi za studente i dr.) koje su

¹⁸ www.unizg.hr

¹⁹ www.uniri.hr

²⁰ www.unios.hr

²¹ www.unidu.hr

²² www.unist.hr

važne za donošenje odluke o izboru studija. Također, na smotri svoje aktivnosti i informacije važne za buduće studente s invaliditetom predstavljaju i službe potpore studentima s invaliditetom. Sveučilište u Zadru pak za buduće studente organizira Otvoreni dan, kada kandidati također mogu dobiti sve informacije o sastavnicama. Osim ovih aktivnosti, pojedina visoka učilišta (sveučilišta u Zagrebu, Osijeku, Splitu i Zadru) svake godine tiskaju vodič/brošuru za buduće studente sa svim relevantnim informacijama.

Dobar primjer informiranja budućih i sadašnjih studenata s invaliditetom je internetska stranica Ureda za studente s invaliditetom Sveučilišta u Zagrebu²³, te Sveučilišta u Rijeci²⁴, na kojoj se redovito objavljuju sve važne i korisne informacije, kao i tiskana brošura i leci koje Ured za studente s invaliditetom Sveučilišta u Zagrebu izdaje u svrhu informiranja o aktivnostima Ureda, pravima koja kandidati i studenti s invaliditetom mogu ostvariti, kao i o svim dostupnim oblicima potpore u visokom obrazovanju (stipendije, smještaj u studentske domove, vršnjačka potpora, prijevoz, prilagodba ispita itd.). Također, važan oblik informiranja studenata s invaliditetom je i sudjelovanje stručnih suradnika Ureda za studente s invaliditetom Sveučilišta u Zagrebu i Sveučilišta u Rijeci na uvodnim (orijentacijskim) danima/satima koje za novoupisane studente organiziraju sastavnice, a na kojima stručni suradnik Ureda predstavlja sve relevantne informacije o oblicima potpore studentima s invaliditetom u visokom obrazovanju te o aktivnostima Ureda.

Informacije koje je potrebno osigurati studentima s invaliditetom, ali i njihovim nastavnicima i roditeljima, uključuju informacije o pravima i oblicima potpore koje mogu ostvariti prilikom upisa na studij i tijekom studiranja, a vezane su uz upise na visoka učilišta (pravo na prilagođeni način polaganja ispita državne mature, pravo na prednost prilikom upisa, pravo na individualizirano prilagođeni način polaganja provjera dodatnih sposobnosti), nastavu i ishode učenja (prilagodbe nastavnog procesa i načina ispitivanja, prilagodbu nastavne literature, dostupnu pomoćnu tehnologiju, vršnjačku potporu, obrazovnu asistenciju), službe potpore studentima s invaliditetom (Ured, koordinatori, Koordinacija i sl.), prostornu pristupačnost i uvjete življenja (smještaj u prilagođenom studentskom domu, uslugu ispomoći u studentskome domu, prilagođeni prijevoz) te financijsku potporu i ostala studentska prava (stipendije, potpora u troškovima prijevoza, participacije).

Unatoč nekim primjerima dobre prakse, na razini većine visokih učilišta u Republici Hrvatskoj prisutna je nedostatnost i razjedinjenost informacija važnih studentima i budućim studentima s invaliditetom – rijetko se informacije objavljuju na jednome mjestu i rijetko su dostupne i u prilagođenim formatima. Također, visoka učilišta ne osiguravaju sustavno provođenje dodatnog informiranja i savjetovanja o izboru studija, a u svrhu donošenja informirane odluke o upisu na studij.

3.3. Nastava i ishodi učenja

Studenti s invaliditetom, ovisno o prirodi oštećenja ili teškoće, mogu imati probleme u pohađanju ili praćenju nastave, pri čemu imaju pravo na određene prilagodbe, uključujući i korištenje pomoćne tehnologije. Stoga fleksibilnost u izvođenju nastave postaje neophodna značajka rada nastavnika, koji trebaju učiniti nastavu poticajnom i pristupačnom svim studentima.

Edukacija

U okviru TEMPUS projekta EduQuality²⁵ započet je proces edukacije nastavnika te stručnih i administrativnih djelatnika na hrvatskim sveučilištima o radu sa studentima s invaliditetom te načinima prilagodbe akademskog okruženja njihovim mogućnostima. Za provođenje edukativnih radionica educirane su 22 osobe sa svih hrvatskih sveučilišta (6 sa sveučilišta u Zagrebu, po tri sa sveučilišta u Rijeci, Zadru, Osijeku i Splitu te po dvije sa sveučilišta u Dubrovniku i Puli). Educirane su osobe koje su uključene u rad sveučilišnih služba potpore za studente s invaliditetom i osobe koje se bave pitanjima i tematikom osoba s invaliditetom te su zainteresirane za provođenje radionica. Educirane osobe su u akademskoj godini 2011./2012. na svome sveučilištu započele s provođenjem dvodnevnih radionica za nastavno osoblje i jednodnevnih radionica za stručno i administrativno sveučilišno osoblje. Plan je da educirane osobe nastave s provođenjem radionica u okviru rada služba potpore za studente s invaliditetom.

Također, u okviru TEMPUS projekta EduQuality kreirani su i tiskani edukativni priručnici namijenjeni nastavnom, stručnom i administrativnom osoblju koji, između ostaloga, sadrže niz praktičnih i konkretnih smjernica o radu sa studentima s invaliditetom i mogućnostima akademskih prilagodbi.

Navedene konkretne mjere predstavljaju pozitivan iskorak, ali većina nastavnika, stručnih i administrativnih djelatnika na visokim učilištima ostaje nedovoljno senzibilizirana i educirana za pružanje primjerene potpore studentima s invaliditetom. Isto tako, većina nastavnika nije u mogućnosti adekvatno odgovoriti na teškoće studenata s invaliditetom tijekom izvođenja nastave, a koje mogu biti vezane uz neprilagođeni nastavni proces, manjak pripremljenih nastavnih materijala za lakše praćenje predavanja ili izvođenje vježbi, nemogućnost zapisivanja, odsutnost s nastave zbog nepristupačnosti prostora ili rehabilitacije i/ili hospitalizacije.

Prilagodba u nastavi

Što se tiče korištenja pristupačne i pomoćne tehnologije za studente s invaliditetom, u okviru TEMPUS projekta EduQuality nabavljena je oprema za studente s oštećenjima vida i sluha (povećala, čitači zaslona, govorne jedinice, Brailleov pisač, laptopi) koja je distribuirana svim sveučilištima (partnerima u projektu) te je na raspolaganju studentima prema iskazanoj potrebi za time u svrhu lakšeg praćenja nastave. Oprema je dostupna u službama potpore za studente s invaliditetom na razini sveučilišta. **Međutim na razini većine visokih učilišta Republike Hrvatske i njihovih sastavnica uglavnom nije**

dostupna pomoćna tehnologija za studente s invaliditetom te informacije nisu dostupne u alternativnim digitalnim i drugim formatima.

Pojedine sastavnice visokih učilišta imaju dobru praksu s organiziranjem i provođenjem nastave i kolegija u obliku e-učenja, što je iznimno važno za studente s invaliditetom (posebno za studente s oštećenjima vida) zbog dostupnosti digitalnih repozitorija nastavnih materijala.

Pojedine udruge osoba/studenata s invaliditetom osiguravaju prilagodbu nastavne literature za korištenje studentima s oštećenjima vida te prevoditelje znakovnog jezika za studente s oštećenjima sluha. Tako, uz ostale aktivnosti, Savez gluhih i nagluhih Grada Zagreba²⁶ za studente s oštećenjima sluha osigurava prevoditelje znakovnog jezika, Hrvatski savez gluhoslijepih osoba DODIR²⁷ osigurava prevoditelje znakovnog jezika za studente s oštećenjima sluha i gluhoslijepu osobu kao i prilagodbu nastavne literature, Hrvatski savez slijepih²⁸ posjeduje pomoćnu tehnologiju za studente s oštećenjima vida i osigurava potporu osobama s oštećenjima vida u obrazovanju te Udruga za promicanje kvalitetnog obrazovanja mladih s invaliditetom „Zamisli“²⁹ osigurava prilagodbu nastavne literature za studente s oštećenjima vida. Inicijative nevladina sektora vrlo su značajne, no budući da ovise o projektima i programima, ne predstavljaju trajno i sustavno rješenje s kojima se suočavaju ove skupine studenata s invaliditetom.

²⁶ www.sginzg.hr

²⁷ www.dodir.hr

²⁸ www.savez-slijepih.hr

²⁹ www.zamisli.hr

U svrhu izjednačavanja mogućnosti pokazivanja znanja studenata s invaliditetom s mogućnostima ostalih studenata pojedina visoka učilišta osiguravaju individualizirano prilagođeni način polaganja pismenih ispita za studente kod kojih postoji takva potreba (na primjer produljeno vrijeme pisanja ispita, usmene provjere umjesto pismenih i suprotno, uvećani tisak) i koji svoj zahtjev potkrijepe odgovarajućom dokumentacijom, vodeći pritom računa da se ne kompromitiraju akademski standardi i definirani ishodi učenja. Individualizirano prilagođeni načini polaganja ispita osiguravaju se studentima na sveučilištima u Zagrebu, Rijeci, Osijeku i Dubrovniku, preko preporuke sveučilišnih služba potpore za studente s invaliditetom (ureda za studente s invaliditetom na sveučilištima u Zagrebu, Rijeci i Osijeku te preko odluke Stručnog vijeća na Sveučilištu u Dubrovniku). **Ova se praksa međutim ne provodi na svim hrvatskim visokim učilištima, odnosno ne postoji sustavno provođenje individualizirano prilagođenog načina polaganja pismenih ispita za studente s invaliditetom na nacionalnoj razini.**

Važan oblik potpore studentima s invaliditetom u nastavi pruža sveučilišni kolegij „Vršnjačka potpora studentima s invaliditetom“, koji je u okviru Tempus projekta EduQuality uveden kao izborni na sveučilištima u Zagrebu, Rijeci i Zadru. Sveučilište u Zagrebu prvo je započelo s njegovim provođenjem akademske 2011./2012. godine. Kolegij je dostupan za upis studentima sa svih sastavnica Sveučilišta i na svim razinama studija (preddiplomskoj, diplomskoj i poslijediplomskoj). Ovim kolegijem studenti s invaliditetom

mogu ostvariti potporu vršnjaka asistenta koja im je, ovisno o vrsti teškoća/oštećenja, potrebna u akademskom okruženju (pomoć u pisanju bilježaka, kretanju, nabavljanju literature, učenju i sl.). **Međutim ovaj oblik potpore ne provodi se na svim hrvatskim visokim učilištima. Također, sustavno nije riješen problem asistencije studentima s težim oblicima invaliditeta kojima je potrebna asistencija u nastavi u većem opsegu sati.**

3.4. Službe potpore studentima s invaliditetom

Specijalizirane službe osnovane pri visokim učilištima i zadužene za potporu studentima s invaliditetom mogu sustavno pridonijeti zadovoljavanju njihovih obrazovnih i socijalno-psiholoških potreba tijekom studija.

Službe namijenjene studentima s invaliditetom

Prepoznavši potrebu za institucionaliziranjem potpore studentima s invaliditetom, na gotovo svim hrvatskim sveučilištima osnovane su posebne službe za pružanje potpore studentima s invaliditetom. Sveučilište u Zagrebu prvo je, 2007. godine, osnovalo Ured za studente s invaliditetom³⁰. Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku³¹ osnovalo je Ured za studente s invaliditetom 2009. godine, a takav ured osnovalo je i Sveučilište u Rijeci³² 2010. godine u okviru Studentskog savjetovališnog centra. Sveučilište u Splitu³³ u fazi je osnivanja takvog ureda dok se Sveučilište u Zadru³⁴ bavi pitanjima studenata s invaliditetom u okviru Studentskoga savjetovišta.

³⁰ www.unizg.hr/uredssi

³¹ <http://www.unios.hr/?g=1&i=21>

³² www.uredssi.uniri.hr

³³ <http://www.unist.hr/Uredzastudentesinvaliditetom/tabid/1276/language/hr-HR/Default.aspx>

³⁴ www.unizd.hr/savjetovaliste

Sveučilište u Dubrovniku³⁵ je za pitanja studenata s invaliditetom 2011. godine imenovalo koordinatoricu za studente s invaliditetom, dok je Sveučilište Jurja Dobrile u Puli³⁶ 2012. godine imenovalo Povjerenstvo za studente s invaliditetom.

Na Sveučilištu u Zagrebu također djeluje Povjerenstvo za studente s invaliditetom³⁷ kao stručno tijelo za davanje stručnih mišljenja i preporuka te kreiranje planova i aktivnosti Ureda. Sveučilište u Zagrebu i Sveučilište u Rijeci na svim svojim sastavnicama imenovali su koordinateure za studente s invaliditetom³⁸, nastavnike zadužene za potporu na razini sastavnice, a Sveučilište u Zagrebu na svakoj sastavnici ima i studentskog predstavnika u Koordinaciji za studente s invaliditetom³⁹. Sveučilište u Splitu na svojim je sastavnicama imenovalo povjerenike za studente s invaliditetom. Na Sveučilištu u Osijeku službeno su imenovani koordinatori za studente s invaliditetom na pojedinim sastavnicama, a na pojedinima je neslužbeno zadužen djelatnik studentske referade.

Iako ovo predstavlja značajan korak u poboljšanju iskustva studiranja studentima s invaliditetom, na nekim hrvatskim sveučilištima novoosnovane službe nemaju odgovarajuće resurse za rad i/ili djeluju u nedovoljno formalnim, sustavnim i institucionalnim oblicima. Također, službe na nekim sveučilištima djeluju samo na razini sveučilišta, a ne i na razini fakulteta ili drugih sastavnica sveučilišta. Zbog toga mnogi studenti s invaliditetom ostaju zakinuti za informacije o svojim pravima i resursima koji su im na raspolaganju.

³⁵ www.unidu.hr

³⁶ <http://www.unipu.hr>

³⁷ www.unizg.hr/uredssi

³⁸ www.unizd.hr/uredssi i www.uredssi.uniri.hr

³⁹ www.unizg.hr/uredssi

Naposljetku, nije još osnovana nijedna služba za pružanje potpore studentima s invaliditetom na hrvatskim veleučilištima i visokim školama.

Studentska savjetovališta

Važan oblik institucionalne potpore namijenjene svim studentima čine i studentska savjetovališta koja su osnovana na razini pojedinih sveučilišta i sastavnica sveučilišta s ciljem pružanja psihološke potpore studentima u postizanju akademskih i životnih uspjeha te u unapređenju kvalitete življenja i razvoja osobnih potencijala. Primjeri dobre prakse postoje na sveučilištima u Zagrebu, Rijeci i Zadru:

- na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu od 1998. godine djeluje Savjetovalište za studente⁴⁰ čiji je glavni cilj pružanje psihološke potpore studentima u postizanju akademskog i životnog uspjeha. Pojedine druge sastavnice Sveučilišta u Zagrebu također pružaju i razvijaju usluge savjetovanja svojim studentima, a Sveučilište je 2010. godine osnovalo Povjerenstvo za razvoj sustava potpore studentima s ciljem razvoja i unapređenja tog sustava na sveučilišnoj razini. Također, na svakoj sastavnici Sveučilišta imenovan je koordinator za potporu studentima, nastavnik zadužen za pružanje potpore na razini sastavnice čija je uloga iznošenje potreba studenata na sastavnici te upućivanje studenata u odgovarajuće sveučilišne službe.
- Studentski savjetovališni centar Filozofskog fakulteta u Rijeci otvoren je 1998. godine, a odlukom Senata Sveučilišta u Rijeci 2010. godine prerastao je u Sveučilišni savjetovališni

centar⁴¹, a sastoji se od tri jedinice: Psihološko savjetovališće, Ured za studente s invaliditetom i Pravno savjetovališće.

- Na Sveučilištu u Zadru djeluje Studentsko savjetovališće⁴² kao sastavnica Sveučilišta, a počelo je s radom 2008. godine.

Sveučilište u Splitu i Sveučilište Jurja Dobrile u Puli su formalno osnovali studentsko savjetovališće, međutim, trenutno nemaju dovoljno resursa za rad.

Glavni problem je što u postojećim službama potpore na sveučilišnoj razini nedostaju ljudski resursi za rad te što, osim navedenih sveučilišta, ostala visoka učilišta u Hrvatskoj uglavnom nemaju studentska savjetovališća, što može otežavati iskustvo studiranja svih studenata.

3.5. Prostorna pristupačnost i uvjeti življenja

Mogućnost slobodnog pristupa zgradama i službama visokih učilišta te osiguravanje adekvatnih uvjeta življenja neophodni su studentima s invaliditetom za njihovo neovisno življenje i uključenost u zajednicu.

Problemi s kojima se studenti s invaliditetom najčešće susreću u tom smislu vezani su uz prostornu pristupačnost, pristupačnost javnog prijevoza i dostupnost drugih usluga prilagođenog prijevoza te uz osiguravanje pomoći u zadovoljavanju svakodnevnih životnih potreba onih studenata koji su smješteni u studentskom domu.

⁴¹ <http://www.ssc.uniri.hr/>

⁴² <http://www.unizd.hr/savjetovaliste/Home/tabid/1414/Default.aspx>

Prostorna pristupačnost

Prostorna pristupačnost visokih učilišta osnovni je preduvjet za pristup visokom obrazovanju studentima s invaliditetom. Pojedine sastavnice sveučilišta u Zagrebu, Rijeci i Splitu poduzele su velike napore za osiguravanje prostorne pristupačnosti studentima s invaliditetom (izgradnja rampa, dizala, pokretnih traka, sanitarnih čvorova za studente s invaliditetom). U okviru TEMPUS projekta EduQuality izrađen je priručnik „Prostorna pristupačnost“⁴³ u čijem se prilogu nalazi Lista za utvrđivanje prostorne pristupačnosti koja nudi procjenu postojeće prostorne pristupačnosti i prijedloge prostornih rješenja. U suradnji s Uredom za studente s invaliditetom Sveučilišta u Zagrebu, te u okviru TEMPUS projekta EduQuality, Listom za utvrđivanje prostorne pristupačnosti utvrđena je prostorna pristupačnost svih sastavnica Sveučilišta u Zagrebu. Na Sveučilištu u Rijeci utvrđena je prostorna pristupačnost objekata na kampusu te Pravnog i Ekonomskog fakulteta, na kojima studira većina studenata s invaliditetom. Također je izrađen prijedlog i plan uklanjanja prostornih prepreka te je izrađen vodič za studente s invaliditetom o prostornoj pristupačnosti i olakšavanju orijentacije na kampusu.

Obveza osiguravanja prostorne pristupačnosti za javne institucije, a time i visoka učilišta u Hrvatskoj, regulirana je Zakonom o prostornom uređenju i gradnji (NN, 76/07)⁴⁴ i Pravilnikom o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti (NN, 151/05, 61/07)⁴⁵. Međutim većina visokih učilišta u Hrvatskoj još nije osigurala

⁴³ www.eduquality-hr.com

⁴⁴ www.nn.hr/Default.aspx

⁴⁵ www.nn.hr/Default.aspx

prostornu pristupačnost za studente s invaliditetom. Problem se često javlja kod zgrada koje su spomenici kulture jer su procedure za osiguravanje prostorne pristupačnosti vrlo dugotrajne. Velik problem predstavlja i činjenica što se često kod izgradnje novih ili renoviranja postojećih zgrada ne poštuju važeći propisi koji reguliraju obvezu osiguravanja prostorne pristupačnosti.

Prijevoz

Što se tiče prijevoza za studente s invaliditetom, pojedine jedinice lokalne samouprave u hrvatskim sveučilišnim gradovima poduzimaju nekoliko mjera. U Gradu Zagrebu⁴⁶ javni gradski prijevoz nije u potpunosti prilagođen osobama s invaliditetom stoga se osigurava javni prijevoz prilagođenim kombi-vozilom za osobe, pa tako i studente, koje se kreću uz pomoć invalidskih kolica. Za provođenje ove usluge ukupno je osigurano 16 prilagođenih kombi-vozila, no problem predstavlja što nisu uvijek sva kombi-vozila u voznom stanju, zbog čega se ne mogu u potpunosti zadovoljiti rastuće potrebe za prijevozom osoba/studenata s invaliditetom. Ovo pravo osigurava se preko Gradskog ureda za socijalnu zaštitu i osobe s invaliditetom Grada Zagreba koji po pitanju studenata s invaliditetom koji žele koristiti ovo pravo surađuje s Uredom za studente s invaliditetom Sveučilišta u Zagrebu. Ova je usluga manjkava po tome što je pravo ograničeno samo na osobe koje se kreću uz pomoć invalidskih kolica (ne i na one koje se otežano kreću) te na osobe s prebivalištem u Gradu Zagrebu (studenti koji dolaze iz drugih gradova, a imaju prijavljeno

⁴⁶ www.zagreb.hr

boravište u Gradu Zagrebu, ne mogu koristiti ovo pravo). Također, nedovoljan je broj kombi-vozila kako bi se zadovoljile sve potrebe (pogotovo potrebe studenata koji nemaju stalan raspored nastave).

Također, u Gradu Zagrebu problem prijevoza mnogih studenata s invaliditetom rješava se preko projekata i programa. Tako Udruga za promicanje kvalitetnog obrazovanja mladih s invaliditetom „Zamisli“⁴⁷ za tu svrhu posjeduje dva prilagođena kombi-vozila te ima posebnu službu koja organizira prijevoz. No potrebe za prijevozom u stalnom su porastu, a kapaciteti svih koji provode usluge prijevoza premali su te je ovaj problem potrebno riješiti sustavno i dugoročno.

U Rijeci javni gradski prijevoz također nije prilagođen osobama s invaliditetom, međutim, Komunalno društvo „Autotrolej“⁴⁸ u suradnji s odjelom gradske uprave Grada Rijeke za zdravstvo i socijalnu skrb organizira prijevoz za osobe s invaliditetom, no ovu uslugu prijevoza studenti ne mogu koristiti u svrhu odlaska na fakultet i za potrebe studija. Stoga je Ured za studente s invaliditetom Sveučilišnog savjetovanišnog centra sklopilo Ugovor o financiranju prijevoza studenata s invaliditetom s Udrugom za mlade i studente s invaliditetom Primorsko-goranske županije „Znam“⁴⁹ koja posjeduje prilagođeno kombi-vozilo. Studenti s invaliditetom stoga imaju svakodnevno na raspolaganju prijevoz prilagođenim kombi-vozilom, pri čemu prednost imaju studenti s tjelesnim invaliditetom. Ovu uslugu prijevoza za studente s

40 ⁴⁷ www.zamisli.hr
⁴⁸ <http://www.autotrolej.hr/default.asp?ru=125>
⁴⁹ www.udruga-znam.hr/pgz/

invaliditetom sufinanciraju Grad Rijeka, Primorsko-goranska županija i Sveučilište u Rijeci.

U Osijeku se problem neprilagođenog javnog prijevoza pokušava također riješiti na razini lokalne zajednice, na osnovi Pravilnika o obavljanju prijevoza osoba s invaliditetom, odnosno sporazuma sklopljenog između Grada Osijeka i Gradskog prijevoza putnika d.o.o.⁵⁰ Za osobe s invaliditetom osigurana su prilagođena kombi-vozila, no striktno propisano vrijeme vožnje studentima koji nemaju stalan raspored nastave često predstavlja velik problem.

U drugim sveučilišnim gradovima ne postoje ovakve inicijative lokalne zajednice.

Vrlo su značajne inicijative nevladina sektora u osiguravanju prilagođenog prijevoza za osobe s invaliditetom, no budući da se udruge financiraju preko projekata, ovo ne predstavlja dugoročno i sustavno rješenje.

Ukratko, problem prijevoza teško pokretnih osoba/studentata s invaliditetom nije sustavno riješen ni na jednome visokom učilištu u Republici Hrvatskoj.

Smještaj

Vezano za pitanje osiguravanja adekvatnog smještaja za osobe s invaliditetom, svi novoizgrađeni studentski domovi većim su dijelom osigurali pristupačnost studentima s invaliditetom, ali stariji domovi, nažalost, nisu. Kao primjere dobre prakse među studentskim domovima moguće je istaknuti studentski dom

⁵⁰ <http://www.osijek.hr/index.php/cro/Povjerenstvo-za-OSI/Generalni-servis>

„Cvjetno naselje“ u Zagrebu, novi studentski dom u Osijeku, studentski dom u Varaždinu i studentski dom u Zadru. Studentski centar Sveučilišta u Zagrebu⁵¹ ima ukupno 31 sobu prilagođenu studentima koji se kreću uz pomoć invalidskih kolica i 6 soba prilagođenih studentima koji se otežano kreću. Na Sveučilištu u Rijeci, unutar kampusa planirana je izgradnja novih smještajnih kapaciteta u okviru kojih se planira i određen broj soba potpuno prilagođenih studentima s invaliditetom. Također, na Sveučilištu u Osijeku planira se izgradnja novoga krila studentskog doma, čime će se kapacitet, od sadašnjih 7 prostorno prilagođenih soba od ukupno 250, još povećati. **No riječ je o nedovoljnom broju prilagođenih soba na spomenutim sveučilištima u odnosu na sve veći broj studenata s invaliditetom.** Druga visoka učilišta tek trebaju započeti s rješavanjem ovoga problema.

Dodatni problem s kojim se studenti susreću izvan akademskog okruženja je i nepostojanje sustavnog oblika pomoći u zadovoljavanju svakodnevnih životnih potreba studentima s težim tjelesnim invaliditetom koji su smješteni u studentskom domu. Trenutačno se problem samo privremeno rješava na Sveučilištu u Zagrebu, koje od 2009. godine organizira i financira uslugu ispomoći studentima s invaliditetom koji su smješteni u studentskome domu. U okviru usluge angažirano je 7 redovitih studenata koji studentima s invaliditetom pružaju pomoć u zadovoljavanju svakodnevnih životnih potreba (pomoć u održavanju higijene, hranjenju, kretanju, obavljanju administrativnih poslova i sl.) tijekom 24 sata, radom u

smjenama, tijekom cijele godine. Sredstva za ovu namjenu osiguravaju se od vlastitih prihoda Sveučilišta, kao i od prihoda od participacija studenata u troškovima studija. Ovim putem problem se, kao što je prije istaknuto, samo privremeno rješava na Sveučilištu u Zagrebu, no ne i na drugim hrvatskim visokim učilištima na kojima se studenti s invaliditetom također susreću s ovim problemom.

Također, u pružanju potpore studentima s invaliditetom značajna je inicijativa Udruge za promicanje kvalitetnog obrazovanja mladih s invaliditetom „Zamisli“⁵² koja je organizirala „Centar za male mobilne službe pomoći osobama s invaliditetom Zagreb“, čiji je cilj poticanje mladih s invaliditetom na uključivanje u programe visokog obrazovanja i tržište rada, kao i motiviranje i osnaživanje maturanata i mladih s invaliditetom koji su završili srednjoškolsko obrazovanje na uključivanje u visokoobrazovne programe, osiguravanje potpore tijekom obrazovanja, sustavno informiranje i pripremanje za tržište rada.

3.6. Financijska potpora i ostala studentska prava

Prava financijske naravi studentima s invaliditetom iznimno su važna, ponajviše zbog većih životnih troškova (zdravstveni troškovi, troškovi prijevoza, smještaja i dr.). Ovo pokazuje i Nacionalno izvješće istraživanja EUROSTUDENT za Hrvatsku⁵³, koje su u 2010. godini proveli Institut za razvoj obrazovanja i Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta, te koje upravo

⁵² www.zamisli.hr

⁵³ <http://www.iro.hr/hr/publikacije/eurostudent-2011/>

pokazuje da osobe sa zdravstvenim teškoćama imaju nešto veće životne troškove od osoba bez zdravstvenih teškoća.

Troškovi prijevoza

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta osigurava naknadu dijela troškova prijevoza za redovite studente s invaliditetom, sukladno Odluci o kriterijima za ostvarivanje prava na potporu troškova prijevoza za redovite studente s invaliditetom sveučilišnih i stručnih studija i studente s invaliditetom poslijediplomskih studija. Jedan od kriterija za ostvarivanje ove naknade je da student ima utvrđeni postotak tjelesnog oštećenja 60% i veći.⁵⁴ Prema Odluci, pravo na potporu namijenjeno je studentima koji nisu u mogućnosti samostalno se koristiti sredstvima javnoga gradskog prijevoza. Problem predstavlja to što je iznos potpore često premalen s obzirom na uvećane troškove prijevoza studenata s invaliditetom (studenti koji ne uspiju osigurati prijevoz prilagođenim kombi-vozilom preko ZET-a ili udruge, često samostalno organiziraju prijevoz taksijem, što zahtijeva povećane troškove). Također, ovo pravo osigurava se svim studentima koji imaju utvrđen postotak tjelesnoga oštećenja 60% i veći te se ne provjerava može li se student samostalno koristiti sredstvima javnoga gradskog prijevoza ili ne.

Smještaj

Na temelju Odluke Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta o kriterijima za raspodjelu mjesta u studentskim domovima studentskih centara u Republici Hrvatskoj,⁵⁵ koju Ministarstvo

⁵⁴ <http://public.mzos.hr/Default.aspx?art=7402&sec=2259>

⁵⁵ <http://public.mzos.hr/Default.aspx?art=8934&sec=2259>

donosi svake godine, studenti s invaliditetom od 1. do 5. kategorije invaliditeta (iznad 50% tjelesnog oštećenja), uključujući i studente s invaliditetom na poslijediplomskome sveučilišnom studiju, imaju pravo na izravno dobivanje mjesta u studentskom domu. Studenti s invaliditetom od 6. do 10. kategorije invaliditeta (do 50% tjelesnog oštećenja) ostvaruju dodatne bodove. Međutim Odlukom nisu definirani kriteriji gubitka prava na izravan smještaj ove skupine studenata, što može dovesti do nedostatka smještajnih kapaciteta za novoupisane studente s invaliditetom koji također ostvaruju ovo pravo.

Stipendije

U svrhu pružanja financijske potpore tijekom studiranja, studentima s invaliditetom dostupni su različiti izvori stipendiranja. Na nacionalnoj razini, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta⁵⁶ svake godine dodjeljuje državne stipendije redovitim studentima sveučilišnih i stručnih studija te naknade dijela troškova školarine studentima poslijediplomskih studija s invaliditetom. Do akademske 2012./2013. godine je u okviru natječaja Ministarstva određeni broj stipendija bio namijenjen i studentima s invaliditetom koji pohađaju preddiplomske, diplomske i integrirane sveučilišne studije te stručne i specijalističke diplomske stručne studije (u okviru posebne kategorije natječaja), međutim, za akademsku 2012./2013. godinu ove stipendije je Ministarstvo prenijelo u nadležnost Nacionalne zaklade za potporu učeničkom i studentskom standardu⁵⁷ koja također svake godine dodjeljuje stipendije

⁵⁶ www.mzos.hr

⁵⁷ www.nzpuss.hr

studentima sveučilišnih i stručnih studija među kojima je za studente s invaliditetom namijenjen velik broj stipendija. Ministarstvo je ovu kategoriju stipendija prenijelo u nadležnost Nacionalne zaklade s napomenom da će se natječaj Nacionalne zaklade stoga odnositi na veći broj stipendija u okviru kategorije za studente sveučilišnih i stručnih studija s invaliditetom. Zatim, pojedina visoka učilišta, konkretno Sveučilište u Zagrebu⁵⁸ i Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku⁵⁹, u okviru svojih redovitih programa stipendiranja određeni broj stipendija dodjeljuju studentima s invaliditetom. U okviru Natječaja za dodjelu stipendija Sveučilišta u Zagrebu studentima s invaliditetom omogućena je prijava na sve kategorije Natječaja: izvrsnost (A), socio-ekonomski status (B) i invaliditet (C).

Pojedine jedinice lokalne i regionalne samouprave u okviru svojih redovitih programa stipendiranja određeni broj stipendija dodjeljuju studentima s invaliditetom⁶⁰. Dobar primjer stipendiranja studenata s invaliditetom na lokalnoj razini pruža Grad Zagreb⁶¹ koji svake godine raspisuje poseban natječaj za dodjelu stipendija ovoj skupini studenata. Druge lokalne zajednice u okviru redovitih programa stipendiranja određeni broj stipendija namjenjuju studentima s invaliditetom. Važnu ulogu imaju i zaklade koje stipendiraju pojedine skupine studenata s invaliditetom (primjerice Zaklada Marko Brkić⁶² koja dodjeljuje stipendije studentima s oštećenjima vida).

⁵⁸ www.unizg.hr

⁵⁹ www.unios.hr

⁶⁰ www.stipendije.info

⁶¹ www.zagreb.hr

⁶² <http://www.savez-slijepih.hr/hr/kategorija/zaklada-marko-brkic-17/>

Subvencioniranje troškova studija

S novim sustavom participacije u troškovima studija od 2012. godine studenti s invaliditetom imaju određene povlastice. Tako *Odlukom Vlade Republike Hrvatske o punoj subvenciji participacije u troškovima studija za redovite studente na javnim visokim učilištima u Republici Hrvatskoj u akademskoj godini 2012./2013., 2013./2014. i 2014./2015.*⁶³, studenti s invaliditetom koji imaju utvrđen postotak tjelesnoga oštećenja 60% i više, a koji upisuju akademske godine 2012./2013., 2013./2014. i 2014./2015., ostvaruju pravo na punu subvenciju u troškovima studija ukoliko su u prethodnoj akademskoj godini stekli najmanje 30 ECTS bodova (za razliku od studenata koji nemaju utvrđeno tjelesno oštećenje i koji za ostvarivanje ovoga prava trebaju steći najmanje 55 ECTS bodova).

Osim ove Odluke na nacionalnoj razini, Sveučilište u Rijeci je na sjednici Senata donijelo odluku da se pravo skupine izvanrednih studenata s invaliditetom koji imaju više od 60% tjelesnog oštećenja izjednači s pravom skupine studenata djece hrvatskih ratnih vojnih invalida iz Domovinskog rata, odnosno da im se omogući plaćanje najviše do 50% punog iznosa školarine izvanrednog studija⁶⁴.

Pružanje različitih oblika financijske potpore studentima s invaliditetom dobra je praksa koja se sustavno rješava na nacionalnoj razini.

Problem koji ostaje je premali iznos potpore koji se izdvaja za

⁶³ <http://public.mzos.hr/Default.aspx?art=11906>

⁶⁴ www.uniri.hr

troškove prijevoza studenata koji se zbog oštećenja ne mogu samostalno koristiti sredstvima javnoga gradskog prijevoza te nedovoljna provjera mogu li se studenti koji ostvaruju ovo pravo koristiti sredstvima javnoga gradskog prijevoza ili ne.

3.7. Prikupljanje podataka

U Republici Hrvatskoj ne postoje pouzdani podaci o broju studenata s invaliditetom jer ne postoji sustavan način prikupljanja podataka.

Prema dosadašnjem iskustvu rada sveučilišnih službi potpore za studente s invaliditetom, iznimno je važno evidentirati podatke o studentima koji ostvaruju prava i koriste oblike potpore koji su im dostupni u sustavu visokog obrazovanja radi planiranja i vrednovanja aktivnosti kao i unapređenja oblika potpore studentima. Podaci omogućuju praćenje tijeka studiranja osoba s invaliditetom (trajanje studija, aktivizam tijekom studija, završnost) te planiranje aktivnosti koje će utjecati na poboljšavanje kvalitete studiranja te na završnost studija studenata s invaliditetom.

Pojedina visoka učilišta prikupila su podatke o studentima koji su se službama potpore obratili radi ostvarivanja ovoga prava. Konkretno, Sveučilište u Zagrebu raspolaže podacima o studentima koji su se Uredu za studente s invaliditetom Sveučilišta i koordinatorima za studente s invaliditetom obratili radi ostvarivanja određenih prava i korištenja određenih oblika potpore u visokom obrazovanju. Također podaci su prikupljeni

i na osnovi evidencija udruga osoba/studenata s invaliditetom i Studentskog centra u Zagrebu, koji vode evidenciju o studentima koji koriste njihove usluge. Dakle raspolaže se podacima studenata koji ostvaruju određena prava u sustavu visokog obrazovanja.

Problem je što podaci često ne prikazuju stvarno stanje jer se prikupljanju podataka ne pristupa sustavno.

Važno je da se sustavno pristupi prikupljanju podataka o studentima s invaliditetom koji ostvaruju prava i koriste oblike potpore u sustavu visokog obrazovanja (primjerice prilagodba nastave, ispita, ispomoć u studentskom domu, prilagođeni prijevoz itd.). Studenti s invaliditetom koji se ne žele deklarirati kao studenti s invaliditetom nemaju tu obvezu u sustavu visokog obrazovanja, no u tom slučaju ne realiziraju pravo na posebne akademske prilagodbe. Podaci se trebaju prikupljati i koristiti u skladu sa Zakonom o zaštiti osobnih podataka (NN, 103/03)⁶⁵. Jedan od mogućih načina prikupljanja podataka je preko upisnog obrasca (dostupnog studentima prilikom upisa) i posebnog obrasca (dostupnog studentima za vrijeme studija) koji student treba ispuniti ukoliko želi realizirati prava. Bilo bi dobro da je u obrascu uvršteno pitanje o potrebi za određenom prilagodbom tijekom studija (primjerice „Je li Vam tijekom studija potrebna potpora radi fizičkog ili psihičkog poremećaja, bolesti, oštećenja ili teškoća u učenju?“). Ukoliko student izrazi potrebu za prilagodbom, svoj zahtjev treba potkrijepiti odgovarajućom dokumentacijom (primjerice Odluka o prilagodbi ispitne tehnologije na ispitima državne mature –

⁶⁵ www.nn.hr/Default.aspx

Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja (NCVVO), rješenje o stupnju tjelesnog oštećenja – Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje (HZMO), rješenje o individualiziranom pristupu tijekom ranijega školovanja, potvrda nadležnog liječnika školske medicine). Važno je da su obrasci dostupni na svakoj sastavnici te da sastavnica evidentira podatke i po potrebi dostavlja sveučilišnoj službi potpore za studente s invaliditetom (Uredu, koordinatoru i sl.). Takav bi obrazac valjalo osmisliti na nacionalnoj razini kako ne bi svako sveučilište imalo svoj poseban obrazac. Ovo svakako zahtijeva kontinuiranu suradnju sveučilišnih služba potpore sa sastavnicama kao i s drugim sudionicima (Studentski centar, udruge i dr.).

4

Preporuke za osiguravanje minimalnih standarda

U ovom dijelu definirane su konkretne smjernice za rješavanje problema studenata s invaliditetom prepoznatih u prethodnom poglavlju kao i nositelji odgovornosti za rješavanje problema. Također je naznačeno jesu li za rješavanje uočenog problema potrebna dodatna financijska sredstva ili ih je moguće prevladati uz postojeće resurse.

PRAVNI, STRATEŠKI I FINACIJSKI OKVIR

Problem	Preporuka	Nositelj	Dodatan trošak
Nedostatak naglaska na osiguravanje jednakosti pristupa visokom obrazovanju za osobe iz ranjivih skupina (uključujući studente s invaliditetom) kao prioritet u dokumentima Vlade RH-a i visokih učilišta.	Navesti socijalnu dimenziju visokog obrazovanja ¹ kao jedno od osnovnih načela visokog obrazovanja u novim zakonima koji obuhvaćaju visoko obrazovanje.	<ul style="list-style-type: none"> • Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta 	-
	U Zakonu o znanosti i visokom obrazovanju naglasiti obvezu pružanja potpore i prilagodbe studentima s invaliditetom.	<ul style="list-style-type: none"> • Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta 	-
	Naglasiti socijalnu dimenziju visokog obrazovanja kao jedan od prioriteta sustava visokog obrazovanja u nadolazećoj Strategiji odgoja, obrazovanja, znanosti i tehnologije Vlade Republike Hrvatske. U sklopu nadolazeće Strategije odgoja, obrazovanja, znanosti i tehnologije Vlade Republike Hrvatske razraditi ciljeve za promicanje socijalne dimenzije u visokom obrazovanju u Hrvatskoj koji integriraju obrazovnu, društvenu i gospodarsku sferu ovog problema.	<ul style="list-style-type: none"> • Povjerenstvo za izradu smjernica za strategiju odgoja, obrazovanja, znanosti i tehnologije • Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta 	-
	Osiguravati socijalnu dimenziju visokog obrazovanja kao jedan od ciljeva u sklopu strateških planova visokih učilišta ako ih imaju i/ili u sklopu drugih planova visokih učilišta.	<ul style="list-style-type: none"> • Visoka učilišta 	-
Nedostatak sustava financiranja visokih učilišta koji obvezuje sva visoka učilišta na realizaciju mjera u svrhu izjednačavanja mogućnosti i osiguravanja jednakosti pristupa visokom obrazovanju svim ranjivim skupinama, uključujući i studente s invaliditetom.	Osigurati financiranje aktivnosti visokih učilišta u području socijalne dimenzije visokog obrazovanja u sklopu programskih ugovora za financiranje visokih učilišta te prepoznati i nagraditi ona visoka učilišta koja kvalitetno i učinkovito pružaju potporu ranjivim skupinama studenata (uključujući studente s invaliditetom).	<ul style="list-style-type: none"> • Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta 	Da

¹ Socijalna dimenzija visokog obrazovanja prema dokumentima Bolonjskog procesa podrazumijeva veće uključivanje studenata iz ranjivih skupina u visoko obrazovanje, posebno kroz uklanjanje prepreka za njihov upis i dovršavanje studija.

<p>Nedostatak kulture kvalitete na visokim učilištima u Hrvatskoj koja uključuje vrijednosti socijalne uključenosti kao jedan od temeljnih elemenata institucionalnog okruženja i institucionalnih praksa.</p>	<p>Poticati razvoj procedura za osiguravanje kvalitete visokih učilišta u smislu društvene inkluzije te razmotriti način uključivanja socijalne dimenzije u nacionalni sustav osiguranja kvalitete (npr. kroz proces akreditacije visokih učilišta).²</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta • Agencija za znanost i visoko obrazovanje • Visoka učilišta 	<p>-</p>
<p>Nepostojanje dokumenta koji bi na jednome mjestu propisao jedinstvene standarde pristupačnosti i dao smjernice za osiguravanje jednakih mogućnosti za osobe s invaliditetom u sustavu visokog obrazovanja na području cijele Republike Hrvatske.</p>	<p>Izrada dokumenta sa standardima i smjernicama za osiguravanje pristupačnosti visokog obrazovanja za studente s invaliditetom u Republici Hrvatskoj, u suradnji sa svim zainteresiranim stranama.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • IV radna skupina TEMPUS EduQuality • Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta 	<p>-</p>
	<p>Prihvatanje predloženog dokumenta od strane Rektorskog zbora visokih učilišta Republike Hrvatske kao nacionalnog referentnog okvira za svako visoko učilište za potrebe djelovanja u izjednačavanju mogućnosti za studente s invaliditetom.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Rektorski zbor visokih učilišta RH-a 	<p>-</p>

² Vidi UNESCO (2010): *Equity and quality assurance: a marriage of two minds*. Ed. Michaela Martin. Paris: UNESCO / International Institute for Educational Planning UNESCO.
<http://unesdoc.unesco.org/images/0018/001871/187184e.pdf>

UPIS NA VISOKA UČILIŠTA

Problem	Preporuka	Nositelj	Dodatan trošak
Nedostatnost, razjedinjenost i/ili neprilagođenost informacija važnih budućim studentima s invaliditetom za donošenje informirane odluke o izboru i upisu studijskog programa.	<p>Objaviti sve informacije o visokim učilištima, studijskim programima i uvjetima studiranja na internetskim stranicama visokih učilišta i njihovih sastavnica, uključujući i informacije o prostornoj pristupačnosti, dostupnim oblicima potpore te o pravima studenata s invaliditetom.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Visoka učilišta • Studentski centri • Studentski domovi 	-
	<p>Osigurati da informacije za buduće studente budu dostupne svima, pa tako i osobama s invaliditetom.</p>		
	<p>Oblikovati obrasce za studente prema preporukama građe lagane za čitanje i osigurati oblikovanje obrazaca u elektronskom obliku.</p>		
Nedostatnost i razjedinjenost informacija važnih novoupisanim studentima s invaliditetom na visokim učilištima.	<p>Osigurati pravovremeno objavljivanje svih informacija namijenjenih novoupisanim studentima te osigurati da su sve informacije pristupačne i studentima invaliditetom.</p>		
Nepostojanje institucionalizirane mogućnosti dodatnog informiranja i savjetovanja za kandidate s invaliditetom radi donošenja informirane odluke o izboru studija.	<p>Suradnjom između služba namijenjenih studentima s invaliditetom i sastavnica visokih učilišta osigurati kandidatima s invaliditetom mogućnost dodatnog informiranja i savjetovanja o izboru studija s predstavnikom nastavnog, stručnog ili administrativnog osoblja visokog učilišta preko e-maila, telefona ili direktno.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Visoka učilišta preko služba za studente s invaliditetom • Koordinator i povjerenici za studente s invaliditetom • Voditelji studijskih programa 	-

Nesustavno provođenje individualizirano prilagođenog načina polaganja dodatnih provjera znanja, vještina i sposobnosti na sastavnicama visokih učilišta koje ih provode.	Osigurati sustavno provođenje individualizirano prilagođenog načina polaganja dodatnih provjera znanja, vještina i sposobnosti na visokim učilištima (primjerice, osiguravanje produljenog vremena rješavanja pismenih zadataka, provođenje usmenih umjesto pismenih provjera znanja i suprotno, uvećani tisak i sl.), ovisno o vrsti oštećenja, bolesti ili poremećaja.	<ul style="list-style-type: none"> • Sastavnice visokih učilišta 	-
---	--	---	---

NASTAVA I ISHODI UČENJA

Problem	Preporuka	Nositelj	Dodatan trošak
Nastavno, stručno i administrativno osoblje na visokim učilištima nedovoljno je senzibilizirano i educirano za pružanje primjerene potpore studentima s invaliditetom.	Razmotriti uvođenje obvezne edukacije nastavnog, stručnog i administrativnog osoblja visokih učilišta u području rada i pružanja potpore studentima s invaliditetom (kroz cjelovite edukacije svaki semestar). Edukacije trebaju biti vezane uz vrste potpore potrebne studentima s različitim oštećenjima, poremećajima i bolestima, kao i studentima s teškoćama u učenju.	<ul style="list-style-type: none"> • Visoka učilišta preko svojih institucionalnih oblika potpore za studente s invaliditetom • Uredi za osiguravanje kvalitete u visokom obrazovanju 	Da/ne
	U slučaju neobveznosti dodatne edukacije, organizirati radionice za nastavno, stručno i administrativno osoblje vezane uz pružanje potpore studentima s invaliditetom.		
	Kontinuirano usavršavati nastavnike o provođenju mentorstva i konzultacija sa studentima s invaliditetom. Sustavno evaluirati mentorski odnos uključivanjem pitanja o mentorskom radu u Anketni list za procjenu nastavnika.		
Nastavno osoblje na visokim učilištima ne osigurava sustavno prilagodbe potrebne studentima s invaliditetom za praćenje nastave. Problemi studenata s invaliditetom uključuju: <ul style="list-style-type: none"> • manjak pripremljenih nastavnih materijala (tekstovi predavanja, handouti) za lakše praćenje predavanja ili izvođenje vježba 	Osigurati pravovremeno ustupanje nastavnog materijala (prije početka semestra), naročito teže dostupne literature – rokove za objavu potrebno je ugraditi u pravilnike o studiranju na razini visokih učilišta i razinama sastavnica.	<ul style="list-style-type: none"> • Visoka učilišta 	-
	Osigurati audiosnimanja predavanja ako postoji suglasnost nastavnika.	<ul style="list-style-type: none"> • Visoka učilišta 	Da/ne
	Osigurati prošireni i prilagođeni tiskani nastavni materijal.	<ul style="list-style-type: none"> • Visoka učilišta • Udruge 	-
	Osigurati veću dostupnost različitih oblika e-učenja i digitalnih repozitorija nastavnih materijala.	<ul style="list-style-type: none"> • Visoka učilišta 	-

<ul style="list-style-type: none"> • odsutnost s nastave zbog bolesti, hospitalizacije, rehabilitacije • nemogućnost zapisivanja zbog oštećenja • potreba studenata s oštećenjima sluha za učinkovito očitavanje s lica i usana, i prevođenje govora u pisani jezik 	Osigurati prisutnost asistenta u nekim oblicima nastave (laboratorijska nastava – rukovanju kemikalijama ili elektroničkim uređajima) i vršnjačku potporu.	<ul style="list-style-type: none"> • Visoka učilišta • Udruge 	Da/ne
	Osigurati alternativne sadržaje za određene oblike nastave (npr. terenske nastave).	<ul style="list-style-type: none"> • Visoka učilišta 	Da
	Osigurati korištenje računala u nastavi i „notetaker“, kao i prevoditelja znakovnog jezika.	<ul style="list-style-type: none"> • Visoka učilišta • Udruge 	Da
Nedostupnost nastavnih sadržaja na internetu zbog nepoštovanja pravila e-pristupačnosti.	Uvesti obvezu osiguravanja pristupačnosti e-sadržaja na svim službenim stranicama visokih učilišta. Koristiti smjernice o pristupačnosti e-informacija od strane World Wide Web Consortiuma - W3C ³ .	<ul style="list-style-type: none"> • Visoka učilišta preko služba za studente s invaliditetom • Sastavnice visokih učilišta • CARNet • Centar za e-učenje SRCE 	-
	Educirati osoblje zaduženo za uređivanje internetskih stranica visokih učilišta o pravilima e-pristupačnosti.	<ul style="list-style-type: none"> • CARNet • Centar za e-učenje SRCE 	Da
Nedostupnost prilagođene nastavne literature za studente s invaliditetom (posebice studente s oštećenjima vida) i informacija u alternativnim digitalnim i drugim formatima.	<p>Prema članku 86 Zakona o autorskim i drugim srodnim pravima (NN, 79/97, 167/03,) osigurati digitaliziranu nastavnu literaturu koja će biti dostupna za korištenje studentima s oštećenjima vida i studentima koji imaju teškoće pri čitanju. Osim digitalizirane literature, drugi prihvatljivi formati literature uključuju:</p> <ul style="list-style-type: none"> • zvučne knjige • knjige lagane za čitanje • zvučne novine i zvučnu periodičku građu • video/DVD knjige s titlovima i/ili znakovnim jezikom • knjige na brajici • knjige uvećanog tiska 	<ul style="list-style-type: none"> • Visoka učilišta preko služba za studente s invaliditetom • Voditelji knjižnica • Sastavnice visokih učilišta • CARNet • Udruge 	Da

³ World Wide Web Consortium – <http://www.w3.org>

	Uključiti digitalizaciju nastavne literature kao aktivnost u sklopu kolegija „Volonterski rad“, „Vršnjačka potpora studentima s invaliditetom“ i sl. na visokim učilištima koja ih provode.	<ul style="list-style-type: none"> • Visoka učilišta 	-
Nedostupnost pristupačne i pomoćne tehnologije za studente s invaliditetom.	<p>Osigurati određeni broj kompleta opreme koja uključuje pristupačnu i pomoćnu tehnologiju za studente s invaliditetom na razini visokih učilišta i osigurati dostupnost informacija o smještaju takve opreme i uvjetima korištenja.</p> <p>Najmanje jedno računalo na fakultetu/akademiji potrebno je prilagoditi za korištenje osobama s oštećenjima vida i na njega je potrebno postaviti govornu jedinicu i čitač ekrana. Također je potrebno osigurati korištenje druge pomoćne tehnologije sukladno potrebama studenata s invaliditetom.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Sastavnice visokih učilišta • Sveučilišne knjižnice 	Da
Nesustavno provođenje individualizirano prilagođenog načina polaganja ispita.	Osigurati sustavno provođenje individualizirano prilagođenog načina polaganja ispita (primjerice, osiguravanje produljenog vremena rješavanja pismenih zadataka, provođenje usmenih umjesto pismenih provjera znanja i suprotno, omogućavanje korištenja računala, brajice ili uvećanog tiska na pismenim ispitima).	<ul style="list-style-type: none"> • Sastavnice visokih učilišta • Nastavnici • Institucionalne službe potpore za studente s invaliditetom 	-
Nesustavno osiguravanje asistenata u nastavi (obrazovnih asistenata) za pružanje pomoći studentima s invaliditetom tijekom nastave.	Osigurati i organizirati studentima s invaliditetom pomoć obrazovnih asistenata u nastavi.	<ul style="list-style-type: none"> • Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta • Visoka učilišta 	Da

SLUŽBE POTPORE STUDENTIMA S INVALIDITETOM

Problem	Preporuka	Nositelj	Dodatan trošak
<p>Nepostojanje i/ili nedovoljan broj formalnih i sustavnih institucionalnih oblika i služba potpore studentima s invaliditetom na hrvatskim visokim učilištima.</p>	<p>Osigurati odgovarajući oblik institucionalne potpore studentima s invaliditetom u obliku službe/ureda/odgovorne osobe na svim visokim učilištima u Republici Hrvatskoj, u skladu s potrebama i specifičnostima svake pojedine ustanove.</p> <p>U sklopu institucionalnog oblika potpore, studentima s invaliditetom treba osigurati redovito, pravovremeno i dostupno informiranje o njihovim pravima i dostupnim resursima na visokom učilištu, kao i o izvannastavnim aktivnostima te aktivnostima udruga (mogućnosti usavršavanja i volontiranja).</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Visoka učilišta i njihove sastavnice uz potporu Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta 	Da
	<p>Osigurati adekvatne resurse (posebno ljudske resurse) i uvjete za rad službe/ureda/odgovorne osobe za studente s invaliditetom pri visokim učilištima kako bi se osigurala dostupnost djelatnika služba u slučaju nejasnoće/dodatnih pitanja te redovito i pravovremeno informiranje studenata s invaliditetom i provođenje aktivnosti u okviru sustava potpore za studente s invaliditetom.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta • Ministarstvo socijalne politike i mladih • Visoka učilišta 	Da

<p>Postojeći institucionalni oblici potpore studentima s invaliditetom prisutni su uglavnom samo na razini sveučilišta, ali ne i na razini njihovih sastavnica.</p>	<p>Imenovati koordinate ili povjerenike i predstavnike studenata zadužene za implementaciju i realizaciju sustava potpore studentima s invaliditetom na razini fakulteta/akademija, odjela i odsjeka.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Visoka učilišta i njihove sastavnice 	<p>-</p>
<p>Nedostatak služba/osoba koje bi osiguravale psihološku pomoć studentima s invaliditetom.</p>	<p>Ustrojiti savjetovališta te razviti i provoditi preventivne programe i aktivnosti (npr. mentorski rad, vršnjačka potpora, izvannastavne aktivnosti).</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta (zapošljavanje stručnjaka) • Visoka učilišta 	<p>Da</p>

PROSTORNA PRISTUPAČNOST I UVJETI ŽIVLJENJA

Problem	Preporuka	Nositelj	Dodatan trošak
Prostorna nepristupačnost većine visokih učilišta u Hrvatskoj za studente s invaliditetom (posebice studente sa senzoričkim i motoričkim poremećajima).	Osigurati prostornu pristupačnost prema Zakonu o prostornom uređenju i gradnji (NN, 76/07) te Pravilniku o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti (NN, 151/05): <ul style="list-style-type: none"> • prostorna pristupačnost prilaza i ulaza • pristup uslugama • pristupačno okomito kretanje • pristup informacijama • pristupačan interijer • pristupačne sanitarne prostorije • pristupačan sustav evakuacije • pristupačnost javnog prometa u neposrednoj blizini sastavnice • pristupačnost dodatnih elemenata i „sustava“. 	<ul style="list-style-type: none"> • Visoka učilišta • Sastavnice visokih učilišta • Studentski centri • Privatni studentski restorani • Ministarstvo zaštite okoliša, prostornog uređenja i graditeljstva • Ministarstvo kulture • Ministarstvo pomorstva, prometa i infrastrukture • Jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave 	Da
	Uključiti pravila univerzalnog dizajna u buduća prostorna rješenja.		
Nepostojanje sustavnog rješenja za osiguravanje prijevoza teško pokretnih studenata s invaliditetom od svojih domova do visokih učilišta.	Jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave trebaju sustavno osigurati prijevoz za svoje građane, uključujući studente s invaliditetom koji za vrijeme studija borave u toj jedinici, koji treba biti usklađen sa specifičnostima zahtjeva u visokom obrazovanju (fleksibilan raspored akademskih aktivnosti).	<ul style="list-style-type: none"> • Jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave 	Da
	Visoka učilišta trebaju iskazivati potrebe svih studenata s invaliditetom za prilagođenim prijevozom.	<ul style="list-style-type: none"> • Visoka učilišta 	-
	Poduprijeti inicijative udruga za organiziranje prilagođenog prijevoza studentima s invaliditetom dok se ne pronađe sustavno rješenje.	<ul style="list-style-type: none"> • Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta • Ministarstvo socijalne politike i mladih • Udruge 	Da

Nedovoljni smještajni kapaciteti studentima s invaliditetom u studentskim domovima na visokim učilištima.	Povećati smještajne kapacitete (broj prilagođenih soba) studentima s invaliditetom u studentskim domovima.	<ul style="list-style-type: none"> • Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta • Studentski centri 	Da
Nepostojanje sustavne pomoći u zadovoljavanju svakodnevnih životnih potreba studentima s težim tjelesnim invaliditetom koji su smješteni u studentskom domu.	Osigurati cjelodnevnu ispomoć studentima s težim tjelesnim invaliditetom u studentskim domovima.	<ul style="list-style-type: none"> • Ministarstvo socijalne politike i mladih • Studentski centri 	Da

FINANCIJSKA POTPORA I OSTALA STUDENTSKA PRAVA

Problem	Preporuka	Nositelj	Dodatan trošak
<p>Nedostatan iznos potpore za troškove prijevoza, kao i nedostajanje jasnih kriterija za ostvarivanje prava na potporu u troškovima prijevoza za studente koji nisu u mogućnosti samostalno se koristiti sredstvima javnoga gradskog prijevoza.</p>	<p>Povećati iznos potpore u troškovima prijevoza za studente koji nisu u mogućnosti samostalno se koristiti sredstvima javnoga gradskog prijevoza.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta 	-
	<p>S ciljem povećanja iznosa potpore u troškovima prijevoza za studente koji nisu u mogućnosti samostalno se koristiti sredstvima javnoga gradskog prijevoza, primjenjivati pravedne kriterije u raspodjeli sredstava na način da se sredstva prenamjene isključivo studentima koji zbog prirode tjelesnoga oštećenja nisu u mogućnosti koristiti se sredstvima javnoga gradskog prijevoza.</p>		
<p>Nepoticajan sustav za ostvarivanje dodatnih prava na izravan smještaj u studentski dom koji studentima s invaliditetom omogućuje neograničeno korištenje prava, čime se ograničavaju smještajni kapaciteti u studentskim domovima.</p>	<p>Postaviti pravedne kriterije za ostvarivanje prava studenata s invaliditetom na izravan smještaj u studentski dom - ostvarivanje prava pod uvjetom da nisu imali više od jednog ponavljanja pojedine godine studija (dvostruko više vremena od predviđenoga za studiranje). Pod ponavljanjem godine studija ne podrazumijeva se mirovanje studentskih prava.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta • Visoka učilišta 	-
	<p>Visoka učilišta trebaju Ministarstvu znanosti, obrazovanja i sporta iskazivati podatke o tijeku studija studenata s invaliditetom.</p>		

<p>Neriješeno pitanje snošenja dodatnih troškova koje studenti s invaliditetom mogu imati kad odlaze/dolaze na međunarodnu razmjenu, a koje nisu pokrivene uobičajenim zdravstvenim osiguranjem (pomoć osobnog asistenta, troškovi održavanja opreme, prevođenje na znakovni jezik i slično) i stipendijama.</p>	<p>Pri sklapanju ugovora o međunarodnoj mobilnosti potrebno je u potpunosti regulirati ovo pitanje u skladu s postojećim dokumentima koji vrijede u zemlji domaćinu, odnosno našoj zemlji (kada je riječ o studentima s invaliditetom koji dolaze na visoka učilišta).</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta • Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje • Visoka učilišta • Davatelji stipendija 	<p>-</p>
<p>Studenti s invaliditetom imaju povećane troškove tijekom studija.</p>	<p>Nastaviti s politikom stipendiranja studenata s invaliditetom na nacionalnoj, lokalnoj i drugim razinama.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta • Nacionalna zaklada za potporu učeničkom i studentskom standardu • Jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave • Ostali davatelji stipendija (visoka učilišta, zaklade i sl.) 	<p>-</p>

PRIKUPLJANJE PODATAKA

Problem	Preporuka	Nositelj	Dodatan trošak
Nepostojanje sustavnog načina prikupljanja podataka o studentima s invaliditetom u Republici Hrvatskoj, što otežava planiranje i vrednovanje aktivnosti kao i unapređenje oblika potpora studentima s invaliditetom.	Osigurati sustavan pristup prikupljanju podataka o studentima s invaliditetom koji ostvaruju prava i koriste oblike potpore u sustavu visokog obrazovanja, u suradnji sa sastavnicama visokih učilišta i drugim sudionicima (Studentski centar, udruge i dr.) i u skladu sa Zakonom o zaštiti osobnih podataka (NN, 103/03), a s ciljem praćenja tijeka studija studenata s invaliditetom, planiranja i vrednovanja aktivnosti te unapređenja oblika potpore studentima s invaliditetom.	<ul style="list-style-type: none">• Visoka učilišta• Sastavnice visokih učilišta	

Zagreb, studeni 2012

Nadalje, obrazovanje nije samo ključ borbe protiv socijalne isključenosti nego je i ključ razvoja. Pružanje jednakih mogućnosti na svim razinama obrazovanja (uključujući u visoke troškove socijalne isključenosti za državni proračun te povećavaju potencijal za g

Definicija studenata s invaliditetom

Ne postoji jedinstvena i međunarodno prihvaćena definicija studenata s invaliditetom.

studenti sa:

- oštećenjima vida i sluha
- motoričkim poremećajima
- kroničnim bolestima
- specifičnim teškoćama učenja (disleksija, ADHD)
- psihičkim bolestima i poremećajima

Namjera je ovakve široke definicije ukazati na potrebu prilagodbe akademskog okruženja studenata.

Tematska područja dokumenta

Dokument pokriva važna područja akademskog života studenata ukazujući na prepreke s ostvarivanju prava na visoko obrazovanje te definirajući smjernice za osiguravanje jednaki obrazovanju i tijekom studiranja. Nadalje, dokument pokriva i područja koja nisu izravno koje osobe s invaliditetom nailaze u okviru tih područja uvelike onemogućuju pristup obra Važno je napomenuti da proces osiguravanja uvjeta i jednakih mogućnosti za studente s in obrazovanja (predškolski, osnovnoškolski i srednjoškolski odgoj i obrazovanje) te se nastav cjeloživotno obrazovanje), ali da je dokument, s obzirom na kontekst i uvjete njegova nast obrazovanja odnosno na područja akademskoga života studenata.

Temeljna načela

Standardi i smjernice definirani ovim dokumentom temelje se na načelima:

- zabrane diskriminacije
- zaštite akademskih standarda
- individualizacije u pristupu
- ravnopravnosti i pravednosti
- dostupnosti informacija i usluga
- zaštite osobnih podataka
- razumne prilagodbe
- prava i osobne odgovornosti

Posebno naglašavamo da se pružanje razumne prilagodbe i kompenzacijskih mjera često pog kvalitete nastave, a takvo je popuštanje nedopustivo. Upravo je obveza svih nastavnika omog učenja i to ne oslobađanjem studenata s invaliditetom od izvođenja određenih aktivnosti i za će studenti unatoč svojim teškoćama ispuniti zahtjeve akademskih standarda. U tu svrhu čest osnovnih preduvjeta ostvarivanja svih ljudskih prava osoba s invaliditetom, pa tako i prava na

Također, važno je naglasiti da se u osiguravanju potrebnih oblika potpore studentima s invalid njihovih prava i jednakih mogućnosti ne isključuje osobna odgovornost studenata s invaliditet prava i oblika potpore te izvršavanja svih akademskih obaveza.

Izrada dokumenta

Dokument je izradila radna skupina sastavljena od nastavnika i stručnih djelatnika sveučilišta studije Sveučilišta u Zagrebu, stručnog djelatnika Instituta za razvoj obrazovanja te studenata s za osobe s invaliditetom i predstavnikom Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta.

Osiguravanje minimalnih standarda pristupačnosti visokog obrazovanja za studente s invaliditetom u Republici Hrvatskoj

158757-TEMPUS-1-2009-1-HR-TEMPUS-JPGR.

EDUQUALITY

EDUQUALITY

EDUQUALITY